

Мирончук Н.М. Наступність змісту практичної підготовки майбутніх учителів у ВНЗ / Мирончук Н.М. // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Ін-т інновац. технолог. і змісту освіти Міністерства освіти і науки України. – К., 2014. – Вип. 81. – С. 106 – 110.

*Н.М. Мирончук, канд. пед. наук, доцент
(Житомирський державний університет ім. Івана Франка)*

Наступність змісту практичної підготовки майбутніх учителів у вищому навчальному закладі

В статтє определена суцность и характеристики принципа последовательности в профессиональном обучении будущих педагогов. Названы виды и очерчены задания и содержание педагогической практики студентов, деятельность которых усложняется на каждом этапе их профессионального становления.

Ключевые слова: преемственность, содержание профессиональной подготовки, практика, педагогическая практика.

Актуальність проблеми наступності змісту практичної педагогічної підготовки майбутніх фахівців зумовлюється необхідністю подолання низки протиріч між: вимогами сучасного суспільства до рівня професіоналізму і компетентності майбутніх фахівців і невідповідністю рівня їх практичної підготовленості; необхідністю формування у майбутніх педагогів цілісної системи інтегрованих професійних знань і практичних умінь та фрагментарністю знань, умінь і навичок, недостатнім рівнем їх практичної зорієнтованості, невмінням їх застосувати у процесі взаємодії з учнями.

Проблема наступності у підготовці майбутніх учителів є предметом розгляду в працях вітчизняних і зарубіжних учених та дослідників: у дидактиці (А. М. Алексюк, С. І. Архангельський, С. У. Гончаренко, Ю.К. Бабанський та ін.), у психології (Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, С.Л. Рубінштейн, Н.Ф. Талізїна та ін.), у педагогіці професійної освіти (С.Я. Батишев, В.С. Безрукова, А.П. Беляєва, Р.С. Гуревич, О.Е. Коваленко, І.М. Козловська, Н.Г. Ничкало, В.О. Сластьонін та ін.), у теорії змісту освіти (В.В. Красвський, В.С. Ледньов, І.Я. Лернер та ін.), у неперервній професійній освіті (А.В. Литвин, П.М. Олійник та ін.). Зокрема, розглядалися інноваційні моделі наступності в професійній освіті, організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності у змісті навчання та ін.

Метою статті є окреслення характеристик принципу наступності та визначення завдань і змісту поетапної організації різних видів педагогічної практики майбутніх учителів у вищому навчальному закладі.

Аналіз проблеми наступності у професійній освіті дозволяє сформулювати основні погляди і позиції вчених щодо цієї проблеми та аспектів її вивчення. Її розглядають як методологічний принцип організації педагогічного процесу; як педагогічну закономірність, що виявляється в єдності педагогічного процесу; як загальнопедагогічний принцип, що

забезпечує безперервний зв'язок між різними частинами, етапами навчання і виховання; як систему структурних компонентів, що відповідають основним компонентам навчального процесу; як вимогу до організації освіти; як реалізацію зв'язків між компонентами навчального процесу; як зв'язок у системі уроків. Залежно від того, узгодженість яких компонентів освітнього процесу досліджується, наступність розглядається в двох напрямках: в умовах одного і того ж навчального закладу і в умовах різних навчальних закладів.

Наступність у змісті професійної підготовки розуміється як безперервний процес розгортання структурних компонентів змісту, поступовий перехід від одного етапу навчання до іншого, поступове ускладнення навчальної інформації, послідовна зміна рівня вимог до обсягу і глибини засвоєння знань, умінь і навичок. Кожен новий етап навчання повинен бути пов'язаний із попереднім, слугувати передумовою для подальшого навчання. Зв'язок і наступність етапів навчання сприяє доступності навчального матеріалу, міцності його засвоєння, поступовому нарощуванню складності й розвитку пізнавальних здібностей студентів, що забезпечує системність у формуванні знань, умінь і навичок у майбутніх педагогів [5].

Як загальнопедагогічний принцип, наступність вимагає неперервного зв'язку між окремими сторонами, частинами і ступенями навчання; розширення й поглиблення знань, здобутих на попередніх етапах навчання; перетворення окремих уявлень і понять у систему знань, умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності; поступально-висхідного характеру розгортання змісту професійної підготовки. Дослідження проблеми наступності знань дозволяє подолати низку практичних труднощів у професійній освіті, зокрема розроблення критеріїв добору змісту навчального матеріалу, систематизації знань на рівні навчально-пізнавального процесу в цілому, усунення дублювання під час вивчення споріднених навчальних дисциплін тощо [2].

В. Журавель на основі аналізу визначень поняття наступності, виділяє такі її суттєві особливості: установлення зв'язків між попереднім і новим; взаємодія попередніх і нових знань з метою побудови системних і глибоких знань; розвиток нової педагогічної системи; акумуляція прогресивних елементів, позбавлення консерватизму минулого в нових умовах; послідовність і системність навчального матеріалу, зв'язок та узгодженість ступенів та етапів навчально-виховного процесу; єдність навчального процесу, додержання його логіки; послідовність, перспектива, орієнтація на вимоги на новому етапі; урахування якісних змін в особистості (дитини, учня, старшокласника, студента, вихователя, учителя, викладача, фахівця); зростання рівня розумового розвитку; забезпечення внутрішньопредметних зв'язків між окремими етапами навчання; зв'язок організаційно-методичного забезпечення етапів освіти, які межують один з одним [1].

Наступність у навчанні характеризується безперервним зв'язком між окремими етапами навчання і ступенями освіти, осмисленням наявних знань і підкріпленням їх новими, узгодженістю кожного компонента освіти, що забезпечують ефективний поступальний розвиток, успішне виховання і навчання.

Принцип наступності реалізується в системі навчальних занять, а також під час переходу від одного року навчання до наступного. Досягнення наступності в навчально-виховній практиці забезпечується методично і психологічно обґрунтованою побудовою

програм, підручників, дотриманням послідовності руху від простого до складнішого в навчанні та організації самостійної роботи студентів загалом, усією системою методичних засобів.

Дотримання принципу наступності в змісті професійної підготовки майбутніх педагогів передбачає встановлення оптимального співвідношення між метою, методами, засобами, організаційними формами теоретичної й практичної підготовки студентів, поступового ускладнення процесу набуття знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності тощо.

Найважливішою складовою професійної підготовки студентів вищого навчального закладу є практика, завдання, зміст, організаційні форми, методичне забезпечення якої повинні сприяти оволодінню студентом основами професійних умінь, навичок у єдності фахівця високої кваліфікації, а також допомогти йому в формуванні професійно значущих якостей його особистості. Практика студентів є важливою ланкою системи підготовки викладача професійно-освітнього навчального закладу, учителя загальноосвітньої школи, гімназії, ліцею, вихователя дитячої дошкільної установи. Мета практики полягає у закріпленні й поглибленні теоретичних знань студентів, набутих у процесі аудиторних занять, та формуванні основних педагогічних якостей з глибокою свідомістю ролі учителя і місця теорії в практичній діяльності [3, с.3-4].

Відповідно до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України [4], метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їх майбутньої професії, формування у них, на базі одержаних у вищому навчальному закладі знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Практика студентів передбачає безперервність та послідовність її проведення при одержанні потрібного обсягу практичних навичок і умінь відповідно докваліфікаційних рівнів бакалавра, спеціаліста і магістра.

Терміни і види педагогічної практики, її зміст і система організації визначаються навчальними планами факультетів й іншими документами нормативно-методичного характеру (програмами практики, матеріалами з її методичного забезпечення, документами, які визначають систему контролю, обліку її результатів, звітності та ін.), кафедрами, які розробляють вимоги та є відповідальними за підготовку і проведення практики.

За час навчання майбутні вчителі проходять такі види педагогічної практики:

- навчальна психолого-педагогічна практика;
- виробнича педагогічна практика в дитячих оздоровчих таборах (літня педагогічна практика);
- виробнича педагогічна практика в школі (у дошкільному навчальному закладі - для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта»);
- виробнича педагогічна практика у вищому навчальному закладі (для студентів магістратури).

Важливим засобом професійної підготовки вчителя є психолого-педагогічна практика. Організована в єдності з навчальною та позанавчальною діяльністю студентів, вона формує суспільну активність майбутніх учителів, розвиває у студентів інтерес до вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, педагогічні здібності та навички самостійної дослідницької діяльності.

Основними завданнями психолого-педагогічної практики є: формування громадської активності майбутнього вчителя; оволодіння педагогічними вміннями і навичками навчально-виховної роботи у середніх навчальних закладах з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів; формування організаторських умінь і навичок; розвиток педагогічного мислення, професійно-творчих здібностей, інтересу до педагогічної діяльності; забезпечення психологічної й практичної готовності майбутніх педагогів до роботи у школі.

Метою виробничої педагогічної практики у дитячих оздоровчих таборах (літної педагогічної практики) є розширення професійно-педагогічних знань, формування досвіду самостійної організації життєдіяльності дитячого колективу, озброєння майбутніх учителів методикою виховної роботи в умовах літніх оздоровчих закладів.

Виробнича педагогічна практика спрямована на формування у студентів комплексу вмінь і навичок, необхідних для виконання функцій учителя-предметника та вихователя, для здійснення всієї системи навчально-виховної роботи з учнями в закладах освіти. Такий вид педагогічної практики передбачає самостійну роботу студентів із методичною літературою, систематичне спостереження і аналіз педагогічного процесу, вивчення досвіду роботи кращих вчителів. Цей період навчального процесу доцільно розглядати і як можливість удосконалення навичок науково-дослідницької роботи з актуальних проблем педагогіки, психології, методики навчання фахових дисциплін.

У процесі виробничої педагогічної практики студент оволодіває формами, методами, засобами, новітніми технологіями здійснення навчально-виховного процесу в навчальних закладах різних типів; ознайомлюється зі специфікою діяльності сучасних загальноосвітніх навчальних закладів; поглиблює і закріплює теоретичні знання та практичні вміння і навички, опановує методи застосування цих знань у практичній діяльності; у нього формуються вміння проводити уроки з використанням сучасних педагогічних технологій, зорієнтованих на розвиток особистості; вміння спілкування з вихованцями, їхніми батьками та колегами; вміння проводити наукові дослідження, здійснювати самоконтроль, самоаналіз та об'єктивну самооцінку власної педагогічної діяльності, а також учителів.

В основу організації усіх видів практики студентів мають бути покладені такі принципи:

- зв'язок практики з життям, відповідність її змісту, форм проведення вимогам, які ставляться перед школою і учителем на сучасному етапі;
- навчальний характер практики студентів упродовж усіх років навчання;
- наступність усіх видів практики, систематичність, послідовність і неперервність практики, поступове ускладнення її змісту, форм та методів організації, видів діяльності студентів на кожному курсі;

- комплексний характер практики на всіх її етапах, що передбачає єдність навчальної і виховної діяльності;

- органічний взаємозв'язок практики з вивченням теоретичних курсів і позанавчальною діяльністю студентів;

- врахування специфіки факультету при розробці змісту практики.

Успіх виробничої практичної діяльності майбутнього учителя залежить від його вміння плідно використовувати усі теоретичні курси, систему лабораторних і практичних занять для підготовки до практичної роботи з дітьми.

Під час лабораторних та практичних занять студенти знайомляться із загальною постановкою навчально-виховної роботи в освітньому закладі, змістом діяльності вчителя та класного керівника. Під час педагогічної практики студенти безпосередньо знайомляться із навчальним закладом, спілкуються з класним керівником, отримують консультації, проводять спостереження за учнями, здійснюють організаційну, навчальну та виховну діяльність. У процесі педагогічної практики студенти повинні навчитися аналізувати спостережувані ними педагогічні явища, ознайомитися з методикою організації деяких форм колективної діяльності учнів, розробляти методичні матеріали та шкільну документацію.

Діяльність студентів під час практики поступово ускладнюється від курсу до курсу залежно від мети і завдань навчання на кожному етапі професійного становлення, ступеня теоретичної підготовки, а також самостійності майбутніх учителів у процесі діяльності, рівня їх загального розвитку й індивідуальних особливостей. Наприклад, за об'єктом діяльності відбувається ускладнення діяльності студента від роботи з окремими школярами, з малими колективами до керівництва колективом класу; за змістом діяльності, який визначається рівнем взаємодії вчителя та учнів, – від оволодіння простішими формами роботи, з частковим включенням до них школярів, до застосування таких форм, які вимагають більш складної взаємодії вчителя та учнів; за характером діяльності – від репродуктивної до репродуктивно-творчої, а потім і до продуктивно-творчої з елементами наукового дослідження.

Таким чином, доцільно організована педагогічна практика студентів вищого навчального закладу, поетапне проведення різних видів практик з урахуванням принципів наступності, безперервності, інтеграції з навчально-виховним процесом, поступове ускладнення її завдань, змісту та форм забезпечує оволодіння студентами сучасними методами, навичками, вміннями та способами організації праці майбутньої професійної діяльності, формування у них професійних навичок та вмінь для самостійної практичної діяльності.

Розв'язання проблеми цілісної підготовки педагога в системі вищої освіти вимагає удосконалення змісту освітніх професійних програм, оновлення змісту навчання студентів з метою підвищення рівня їх професійної майстерності та рівня практичної діяльності, що буде схарактеризовано в інших статтях.

Список використаних джерел та літератури

1. Журавель В. Забезпечення наступності у підготовці студентів ОКР «молодшого спеціаліста» та «бакалавра» до роботи з фізичного виховання в дошкільних навчальних

закладах / В. Журавель // Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. – К.: Вид-во Національн. пед. у-ту ім. М.П. Драгоманова, 2010. – Вип.12. – С.56-60.

2. Литвин А.В. Наступність професійній підготовці фахівців машинобудівного профілю в системі “ВПУ – Вищі заклади освіти”: автореф. Дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.В. Литвин. – К., 2002. – 20 с.

3. Неволина И. Я. Методические основы организации самостоятельной работы студентов по психолого-педагогической составляющей производственной практики / Неволина И. Я., Колодина Л. В. – Славянск-на-Кубани, 2004. – 59 с.

4. Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України / Наказ Міносвіти N 93 від 08.04.93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0173-93>.

5. Шереметьєва Ю. О. Наступність у змісті професійної підготовки інженерів-педагогів швейного профілю: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ю.О. Шереметьєва. – К., 2010. – 23 с.